

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.26.2021.269895>

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ КРАЇН СВІТУ

Н. О. ЩЕРБАКОВА

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7214-5880>

Національний транспортний університет

У статті досліджено важливість міжнародного туризму на економіку країн світу та визначено втрати, які спричинені пандемією COVID-19, що призвели до скорочення надходжень в бюджети країн. Визначено регіони в яких зафіксовано найвищі результати відновлення туристичної галузі по кількості прибуттів у 2021 р. в порівнянні з 2020 роком: Встановлено, який показник визнано для оцінювання рівня конкурентоспроможності та розвитку туристичної галузі різних країн світу на міжнародному рівні. Проаналізовано зміну розрахунку індексу конкурентоспроможності туристичної галузі країн (The Travel & Tourism Competitiveness Index ,ТТСІ), який розраховувався Світовим економічним форумом з 2007 р. та індексу розвитку туристичної галузі (Travel & Tourism Development Index ,ТТДІ), що був розрахований в 2021 р. ТТДІ є інструментом прийняття рішень для бізнесу, уряду країн, міжнародних організацій та інших зацікавлених суб'єктів стосовно питань розвитку туристичної сфери. Індекс ТТДІ містить унікальну інформацію про сильні сторони кожної країни та шляхи розвитку її туристичної галузі в довгостроковому періоді. Досліджено зміни, які відбувалися в методиці розрахунку індексу ТТСІ в 2008, 2015 рр. та зміни в методиці розрахунку нового індексу ТТДІ. Визначено перелік країн, які не ввійшли в рейтинг індексу розвитку туристичної галузі в 2021 році. За 2015-2021 рр. проаналізовано склад перших тридцяти країн за значенням індексів ТТСІ та ТТДІ. Визначено місце України в цьому туристичному рейтингу. Детально проаналізовано індекс розвитку туристичної галузі (ТТДІ), який складається з п'яти складових (субіндексів), 17 основних компонент та 112 індивідуальних індикаторів, розподілених між різними показниками. Дана детальна характеристика основних компонент за кожним з п'яти субіндексів за якими в подальшому здійснювався розрахунок.

Ключові слова: туризм, ринок туристичних послуг, конкурентоспроможність, індекс конкурентоспроможності туристичної галузі (ТТСІ), індекс розвитку туристичної галузі Travel & Tourism Development Index (ТТДІ).

The article analyzes the the importance of international tourism on the economies of the world and identifies the losses caused by the COVID-19 pandemic, which led to a reduction in revenues to the budgets of countries. The regions in which the highest results of the recovery of the tourism industry in terms of the number of arrivals in 2021 compared to 2020 were recorded: It has been established which indicator is recognized for assessing the level of competitiveness and development of the tourism industry in different countries of the world at the international level. The Travel & Tourism competitiveness Index (ТТСІ), calculated by the World Economic Forum since 2007 and the Travel & Tourism Development Index (ТТДІ), calculated in 2021, has been analyzed. ТТДІ is a decision-making tool for business, government of countries, international organizations and other interested parties on the development of the tourism sector. The ТТДІ index contains unique information about the strengths of each country and the ways in which its tourism industry develops over the long term. The changes that occurred in the methodology for calculating the ТТСІ index in 2008, 2015 were investigated. and changes in the method of calculating the new ТТДІ index. The list of countries that are not included in the rating of the tourism industry development index in 2021 has been determined. For 2015-2021, the composition of the first thirty countries was analyzed by the value of the ТТСІ and ТТДІ indices. The place of Ukraine in that tourism assessment has been determined. The Tourism Development Index (ТТДІ), which consists of five components (sub-indices), 17 main indicators and 112 individual indicators, is analyzed in detail. The detailed features of the main indicators for each of the five sub-indices are given and calculated in the future.

Key words: tourism, market of tourist services, Competitiveness, The Travel & Tourism Competitiveness Index (ТТСІ), Travel & Tourism Development Index (ТТДІ).

У 2021 році міжнародний туризм зріс на 4%, однак він залишається на 72% нижче від допандемічного рівня. Міжнародний туризм у 2021 році продемонстрував зростання на 4% з 15 млн. додаткових міжнародних туристичних прибуттів у порівнянні з 2020 роком, але, згідно із попередніми оцінками, залишився на 72% нижчим порівняно з показниками 2019 року, який передував початку пандемії. Це відбулося внаслідок падіння міжнародних подорожей на 73% у 2020 році, який був найгіршим роком в історії туризму через пандемію COVID-19.

У другій половині 2021 року міжнародний туризм дещо відновився, при цьому міжнародні прибуття скоротилися на 62% у третьому та четвертому кварталах порівняно з аналогічними періодами 2019 року. Зростання рівня вакцинації разом з послабленням карантинних обмежень допомогли в відновленні міжнародного туризму.

Європа, Північна і Південна Америка зафіксували найвищі результати по регіонах у порівнянні з 2020 роком: кількість прибуттів зросла на 19% і 17% відповідно, хоча вони залишалися на 62% і 63% нижче рівня 2019 року. Згідно з оцінками, економічний внесок туризму (прямий валовий внутрішній продукт від туризму) у 2021 році склав 1,9 трильйона доларів США, що на 1,6 трильйона доларів США вище, ніж у 2020 році, але все ще значно нижче допандемічного показника в 3,5 трильйона доларів США.

Згідно з результатами нещодавнього опитування групи експертів ЮНВТО, 61% фахівців у галузі туризму очікують зростання показників туристичної діяльності у 2022 році порівняно з 2021 роком. Однак більшість експертів (64%) також вважають, що міжнародний туризм не повернеться до рівня 2019 року, аж до 2024 року або навіть пізніше.

Поки міжнародний туризм набирає обертів, внутрішній туризм продовжуватиме стимулювати відновлення галузі у дедалі більшій кількості дестинацій. Внутрішній туризм поживається завдяки зростанню попиту в дестинаціях, які знаходяться ближче до місця проживання та характеризуються невисокою густотою населення, оскільки подорожуючі цікавляться активним відпочинком на свіжому повітрі, зеленим туризмом та споживанням екологічних продуктів¹.

На міжнародному туристичному ринку між країнами відбувається жорстка конкурентна боротьба, в якій перемагає та країна, яка має достатню кількість туристичних ресурсів, розгалужену туристичну інфраструктуру, може запропонувати різноманітні якісні туристичні послуги за диференційованими цінами та для забезпечення майбутніх запитів стимулюється та підтримується державно-приватним партнерством. Саме тому питання в оцінюванні рівні туристичної галузі стає важливим в такій конкурентній боротьбі між державами.

Питанням дослідження конкурентоспроможності туристичної галузі займалися Грабовенська С. П., Мальська М. П.². Наукові праці в яких аналізувався індекс конкурентоспроможності туристичної галузі країн (ТТСІ) належать Бабіній Н. І., Полковниченко С. О.³. В своїх працях, вони досліджували стан ринку міжнародного туризму, оцінювали вплив чинників цифровізації на розвиток туристичного сектору, визначали конкурентоспроможність України на європейському ринку туристичних послуг.

Проте дані дослідження потребують оновлення, так само як і визначення змін щодо вдосконалення методики розрахунку рівня конкурентоспроможності туристичної галузі країн світу та більш детального аналізу компонент та індивідуальних індикаторів, які визначають даний рейтинг.

Наразі, міжнародний ринок туристичних послуг досить розвинений, між країнами існує конкуренція щодо залучення більшої кількості іноземних туристів, що забезпечила б вищі надходження до бюджету країни. Оцінювання туристичної

привабливості країн можна здійснювати декількома способами. Перший полягає у формуванні рейтингу беручи до уваги відгуки та думку самих туристів, які відвідали певні країни та скористалися закладами туристичної інфраструктури в деяких її містах чи населених пунктах. Однак це оцінювання має більше суб'єктивний характер. Того ж, за одним чи декількома містами важко охарактеризувати всю країну на створити повне уявлення про неї.

Другий метод оцінювання полягає в розробці загально визначених критеріїв, які оцінюють стан розвитку туристичної галузі, і який можна застосувати до будь-якої країни.

Сьогодні найпопулярнішим та найбільш визнаним показником щодо оцінювання рівня туристичної конкурентоспроможності країн світу є індекс розвитку туристичної галузі – TTDI (Travel & Tourism Development Index). Індекс розвитку туристичної галузі (TTDI) запровадили в 2021 році, він є вдосконаленою версією методики розрахунку індексу конкурентоспроможності туристичної галузі країн (The Travel & Tourism Competitiveness Index (TTCI)), які почали розраховувати ще п'ятнадцять років назад (з 2007 року).

Індекс розвитку туристичної галузі (TTDI) є інструментом прийняття рішень для бізнесу, уряду країн, міжнародних організацій та інших зацікавлених суб'єктів стосовно питань розвитку туристичної сфери. Завдяки можливості проводити порівняння між країнами в плані розвитку туристичної галузі індекс TTDI дозволяє прийняти обґрунтовані рішення стосовно інвестиційної діяльності та подальшої політики щодо розвитку туристичної галузі. Індекс TTDI містить унікальну інформацію про сильні сторони кожної країни та шляхи розвитку її туристичної галузі в довгостроковому періоді. Крім того, він виступає вагомим основою для багатостороннього діалогу з метою розроблення відповідної політики та заходів на місцевому, національному, регіональному та глобальному рівнях.

Проводить та публікує дослідження Світовий економічний форум. Індекс розвитку туристичної галузі розраховується за допомогою системи показників та індивідуальних індикаторів, які забезпечують сталий та стійкий розвиток туризму, що здійснюється за рахунок сприятливого розвитку країни в цілому. Фактично, індекс TTDI визначає туристичну привабливість – туристичний імідж кожної країни на світовій арені. До групи експертів та консультантів, що приймають участь у визначенні та розрахунку показників, які включаються в індекс розвитку туристичної галузі входять представники Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), Всесвітньої ради з подорожей та туризму (WTTC), Тихоокеансько-Азіатської туристичної асоціації (PATA), Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA), Університету Суррея, Bloom Consulting, JLL Hotels & Hospitality Group, Euromonitor International та інші⁴.

Оцінювання туристичної конкурентоспроможності та розвитку туристичної галузі з 2009 року здійснюється один раз на два роки, в результаті чого публікується відповідний рейтинг. Перший рейтинг був опублікований в 2007 році, в який ввійшли 124 країни світу, у 2008 р. ввійшло 130 країн, в 2009 р. – 133 країни, в 2011 р. – 139 країн, в 2013 та 2019 рр. – 140 країн, в 2015 р. – 141 країна, в 2017 р. – 136 країн і в 2021 р. – 117 країн. В останній рейтинг розвитку туристичної галузі (TTDI) 2021 р., не ввійшли такі країни як: Алжир, Бруней, Буркіна-Фасо, Бурунді, Демократична Республіка Конго, Ефіопія, Есватіні, Гамбія, Гвінея, Гаїті, Іран, Ямайка, Ліберія, Мавританія, Мозамбік, Норвегія, Оман, Російська Федерація, Сейшельські Острови, Уганда, Україна, Зімбабве, Тайвань⁵.

Рейтинг рівня розвитку туристичної галузі за останні сім років (2015-2021 рр.) наведено в табл.1.

Таблиця 1

**Рейтинг рівня розвитку туристичної галузі
за 2015-2021 рр. [14-17]**

№	2015 рік		2017 рік		2019 рік		2021 рік	
	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ	Країна	ТТСІ
1	Іспанія	5,31	Іспанія	5,43	Іспанія	5,4	Японія	5,2
2	Франція	5,24	Франція	5,32	Франція	5,4	США	5,2
3	Німеччина	5,22	Німеччина	5,28	Німеччина	5,4	Іспанія	5,2
4	Велика Британія	5,12	Японія	5,26	Японія	5,4	Франція	5,1
5	США	5,12	Велика Британія	5,2	США	5,3	Німеччина	5,1
6	Швейцарія	4,99	США	5,12	Велика Британія	5,2	Швейцарія	5
7	Австралія	4,98	Австралія	5,1	Австралія	5,1	Австрія	5
8	Італія	4,98	Італія	4,99	Італія	5,1	Велика Британія	5
9	Японія	4,94	Канада	4,97	Канада	5,1	Сінгапур	5
10	Канада	4,92	Швейцарія	4,94	Швейцарія	5	Італія	4,9
11	Сінгапур	4,86	Гонконг	4,86	Австрія	5	Австрія	4,9
12	Австрія	4,82	Австрія	4,86	Португалія	4,9	Китай	4,9
13	Гонконг	4,68	Сінгапур	4,85	Китай	4,9	Канада	4,9
14	Нідерланди	4,67	Австрія	4,74	Гонконг	4,8	Нідерланди	4,9
15	Португалія	4,64	Китай	4,72	Нідерланди	4,8	Північна Корея	4,9
16	Нова Зеландія	4,64	Нова Зеландія	4,68	Південна Корея	4,8	Португалія	4,8
17	Китай	4,54	Нідерланди	4,64	Сінгапур	4,8	Данія	4,7
18	Ісландія	4,54	Норвегія	4,64	Нова Зеландія	4,7	Фінляндія	4,7
19	Ірландія	4,53	Південна Корея	4,57	Мексика	4,7	Гонконг	4,6
20	Норвегія	4,52	Швеція	4,55	Швеція	4,6	Швеція	4,6
21	Бельгія	4,51	Бельгія	4,54	Данія	4,6	Луксембург	4,6
22	Фінляндія	4,47	Мексика	4,54	Норвегія	4,6	Бельгія	4,5
23	Швеція	4,45	Ірландія	4,53	Луксембург	4,6	Ісландія	4,5
24	ОАЕ	4,43	Греція	4,51	Бельгія	4,5	Ірландія	4,5
25	Малайзія	4,41	Ісландія	4,5	Греція	4,5	ОАЕ	4,5
26	Луксембург	4,38	Малайзія	4,5	Ірландія	4,5	Чехія	4,5
27	Данія	4,38	Бразилія	4,49	Хорватія	4,5	Нова Зеландія	4,5
28	Бразилія	4,38	Луксембург	4,49	Фінляндія	4,5	Греція	4,5
29	Південна Корея	4,37	ОАЕ	4,49	Малайзія	4,5	Естонія	4,4
30	Мексика	4,36	Тайвань	4,47	Ісландія	4,5	Польща	4,4
...
77					Україна	3,7		
88			Україна	3,5				

Більш детальний аналіз методики розрахунку ТТСІ та ТТДІ протягом 2007-2021 рр. наведено нижче.

У 2007 році для оцінювання факторів, що є привабливими для розвитку туристичної галузі країн світу було розроблено індекс конкурентоспроможності туристичної галузі країн (ТТСІ). У звіті наводиться рейтинг окремих країн відповідно до ТТСІ, який оцінює від 1 до 6 балів показники певної країни за кожним конкретним субіндексом. В 2007 році було виділено три субіндекси (нормативно-правове регулювання у сфері подорожей та туризму; бізнес-середовище у сфері туризму та інфраструктури; людські, культурні та природні ресурси), які в свою чергу склалися з 13 основних компонент⁶. Крім того, у звіті ТТСІ наводиться окремий профіль країни, що увійшла до рейтингу, з зазначенням балів, отриманих для оцінки ТТСІ, додатковою інформацією, щодо основних компонентів та індикаторів, що включені в розрахунок.

У 2008 році модель розрахунку ТТСІ була вдосконалена за допомогою більш якісних даних та нових концепцій. Загальну кількість основних компонент збільшено з 13 до 14. «Природні та культурні ресурси» було розділено на два окремі підкомпоненти: «Природні ресурси» та «Культурні ресурси», що дозволило розрізняти ті країни, які не обов'язково мають однакові сильні або слабкі сторони в цих двох різних складових. Назву однієї з компонент «Регулювання в сфері охорони довкілля» перейменовано на «Сталий екологічний розвиток»⁷. В цілому, модель була вдосконалена за допомогою більш якісних даних та нових концепцій. У звітах ТТСІ за 2009 та 2013 роки були збережені ті ж самі 14 компонент. Структура індексу конкурентоспроможності туристичної галузі країн (ТТСІ) за 2008-2013 рр. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Структура індексу конкурентоспроможності туристичної галузі країн (ТТСІ) за 2008-2013 рр [10-13].

Субіндекси	Основні компоненти
Субіндекс А Нормативно-правове регулювання у сфері подорожей та туризму	Законодавчі нормативи та політичний напрямок Нормативно-законодавчі акти
	Сталий екологічний розвиток
	Безпека
	Здоров'я та гігієна
	Формування пріоритетних напрямків діяльності в туризмі
Субіндекс В Бізнес-середовище у сфері туризму та інфраструктури	Інфраструктура повітряного транспорту
	Інфраструктура наземного транспорту
	Туристична інфраструктура
	Інформаційно-комунікаційні технології
	Цінова конкурентоспроможність туристичної галузі
Субіндекс С Людські, культурні та природні ресурси	Людські ресурси
	Прагнення подорожувати
	Природні ресурси
	Культурні ресурси

З 2015 по 2019 роки було розширено кількість субіндексів до чотирьох, основних компонентів до 14 і збільшено кількість індивідуальних індикаторів до 90 одиниць. Зміни в доповненні субіндексів та їх основних компонент з 2015 по 2019 роки представлено в табл. 3.

Таблиця 3

**Структура індексу конкурентоспроможності
туристичної галузі країн (ТТСІ) за 2015-2019 рр. [14-16]**

Субіндекси	Основні компоненти
Субіндекс А Сприятливі умови зовнішнього середовища	Бізнес-середовище
	Безпека
	Здоров'я та гігієна
	Людські ресурси та ринок праці
	Рівень інформаційно-комунікаційних технологій
Субіндекс В Політика та сприятливі умови для розвитку туризму	Пріоритетні напрямки діяльності в туризмі
	Міжнародна відкритість
	Цінова конкурентоспроможність
	Екологічний сталий розвиток
Субіндекс С Інфраструктура	Інфраструктура повітряного транспорту
	Інфраструктура наземного транспорту та портів
	Туристична інфраструктура
Субіндекс D Природні та культурні ресурси	Природні ресурси
	Культурні ресурси та ділові подорожі

В 2021 році впроваджено нову назву індексу – індекс розвитку туристичної галузі (Travel & Tourism Development Index, TTDI). Змінилася і методика розрахунку індексу TTDI. Раніше індекс конкурентоспроможності туристичної галузі країн (ТТСІ) розраховувався як середнє арифметичне значення чотирьох субіндексів, які в свою чергу розраховувалися як середні значення своїх основних компонент. Згідно нової системи розрахунку, TTDI не використовує для розрахунку субіндекси, а бере в основу розрахунків значення 17 основних компонент, тоді як субіндекси використовуються лише для групування показників за категоріями. TTDI складається з п'яти складових (субіндексів), 17 основних компонент та 112 індивідуальних індикаторів, розподілених між різними показниками.

Більш детальну структуру індексу розвитку туристичної галузі країн (TTDI) за 2021 р., із зазначенням індивідуальних індикаторів, наведено в табл. 4.

Таблиця 4

**Структура індексу розвитку туристичної галузі
туристичної галузі країн (TTDI) 2021 р [17]**

Субіндекс	Основні компоненти	Індивідуальні індикатори
Субіндекс А Сприятливе середовище	Бізнес-середовище	1.01 Право власності 1.02 Регулювання інвестиційної діяльності 1.03 Дієва правова бази для врегулювання спорів 1.04 Ефективність правової бази для подання апеляцій 1.05 Рівень державного регулювання 1.06 Політична стабільність, що забезпечується владою 1.07 Простота системи оподаткування 1.08 Доступність до фінансування малого та середнього бізнесу 1.09 Рівень протидії корупції
	Безпека	2.01 Витрати бізнесу на запобігання злочинності та насильства 2.02 Надійність правоохоронних органів 2.03 Безпечність прогулянок на самоті в нічний час 2.04 Рівень вбивств 2.05 Рівень тероризму 2.06 Рівень смертності внаслідок організованої злочинності
	Здоров'я та гігієна	3.01 Забезпеченість медичними працівниками 3.02 Рівень санітарно-гігієнічних умов 3.03 Наявність чистої питної води 3.04 Забезпеченість лікарняними ліжками 3.05 Доступність медичних послуг 3.06 Поширеність інфекційних захворювань
	Людські ресурси та ринок праці	Кваліфікація трудових ресурсів 4.01 Середня тривалість шкільного навчання 4.02 Рівень здобуття середньої освіти 4.03 Рівень підвищення кваліфікації персоналу 4.04 Спроможність освітньої системи задовольняти потреби ринку праці Ринок праці 4.05 Процедура найму та звільнення працівників 4.06 Легкість пошуку кваліфікованих працівників на місцевому ринку праці 4.07 Гнучкий графік роботи 4.08 Продуктивність праці в готелях та ресторанах 4.09 Продуктивність праці на підприємствах транспорту та зв'язку

Субіндекс	Основні компоненти	Індивідуальні індикатори
	Рівень інформаційно-комунікаційних технологій	5.01 Доступність Інтернету для місцевого населення 5.02 Абоненти, які користуються швидкісним Інтернетом 5.03 Абоненти, які користуються мобільним швидкісним Інтернетом 5.04 Зведені покриття мобільного 3G Інтернету 5.05 Використання онлайн-платформ для надання фінансових послуг 5.06 Використання онлайн-платформ для надання транспортних та експедирування 5.07 Використання онлайн-платформ для обслуговування в засобах розміщення, харчування, сфері дозвілля 5.08 Витрати електроенергії
Субіндекс В Політика та сприятливі умови в сфері розвитку туризму	Пріоритетні напрямки діяльності в туризмі	6.01 Державні видатки, що направляються на туристичну галузь 6.02 Повнота статистичних даних з туризму 6.03 Регулярне та своєчасне оновлення даних з туризму 6.04 Рейтинг стратегії розвитку країни 6.05 Капітальні інвестиції в туристичну галузь
	Міжнародна відкритість	7.01 Процедура оформлення віз 7.02 Кількість двосторонніх угод про повітряне сполучення 7.03 Кількість чинних міжнародних угод про співпрацю 7.04 Рівень фінансової відкритості
	Цінова конкурентоспроможність	8.01 Вартість квитків, аеропортові збори 8.02 Рівень цін у готелях 8.03 Індекс купівельної спроможності 8.04 Рівень цін на паливо 8.05 Вартість короткострокової оренди житла
Субіндекс С Інфраструктура	Інфраструктура повітряного транспорту	9.01 Ефективність послуг повітряного транспорту 9.02 Авіаційний обсяг пасажирських перевезень (км пас.) 9.03 Загальна кількість діючих авіакомпаній 9.04 Авіаційне сполучення
	Інфраструктура наземного транспорту та портів	10.01 Якість доріг 10.02 Пропускна спроможність автомобільних доріг 10.03 Ефективність залізничного сполучення 10.04 Розгалуженість залізничного сполучення 10.05 Ефективність послуг громадського транспорту 10.06 Доступність громадського транспорту 10.07 Потужність морських портів

Субіндекс	Основні компоненти	Індивідуальні індикатори
	Туристична інфраструктура	11.01 Забезпеченість номерним фондом готелів 11.02 Наявність пропозицій здачі короткострокової оренди житла 11.03 Наявність компаній з прокату автомобілів 11.04 Наявність банкоматів та рівень їх насиченості, щодо обслуговування населення 11.05 Конкурентоспроможність туристичних послуг
СубіндексD Чинники туристичного попиту	Природні ресурси	12.01 Кількість природних об'єктів включених до Всесвітньої культурної спадщини Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, культури і науки (ЮНЕСКО) 12.02 Загальна кількість виявлених видів тварин та рослин 12.03 Загальна кількість природоохоронних територій 12.04 Доступність цифрових платформ про природні туристичні об'єкти 12.05 Кількість суходільних та водних екологічних зон.
	Культурні ресурси	13.01 Кількість культурних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО 13.02 Нематеріальна культурна спадщина 13.03 Кількість великих спортивних стадіонів 13.04 Використання онлайн-платформ в культурно-розважальному туризмі 13.05 Кількість «Креативних міст» в країні 13.06 Належний захист матеріальної та нематеріальної культурної спадщини
	Ресурси, що не пов'язані з дозвіллям	14.01 Наявність компаній, що ввійшли в рейтинг 2000 найкращих міжнародних компаній світу за версією журналу Forbes. 14.02 Наявність великих міст 14.02 Наявність великих міст 14.03 Кількість найкращих університетів 14.04 Використання онлайн-платформ в туризмі не пов'язаному з відпочинком
Субіндекс E Сталий розвиток туризму	Екологічний сталий розвиток	Вплив на зміни клімату та управління ним 15.01 Викиди парникових газів на душу населення 15.02 Відновлювана енергетика 15.03 Індекс глобального кліматичного ризику 15.04 Інвестиції в зелену енергетику та інфраструктуру Забруднення та стан навколишнього середовища 15.05 Концентрація твердих частинок пилу у повітрі 15.06 Використання водних ресурсів та їх відновлення

Субіндекс	Основні компоненти	Індивідуальні індикатори
		15.07 Індекс Червоного списку Міжнародної спілки охорони природи 15.08 Зменшення площі лісів 15.09 Очищення стічних вод 15.10 Чиста океанічна вода Охорона природи 15.11 Кількість підписаних природоохоронних угод 15.12 Рівень збереження природних ресурсів 15.13 Контроль за впливом промислових підприємств на довкілля та навколишнє середовище 15.14 Загальна площа заповідних територій 15.15 Частка природоохоронних площ від загальної площі країни
	Соціально-економічна стабільність	16.01 Рівень бідності 16.02 Соціальний захист населення на державному рівні 16.03 Видатки на соціальний захист 16.04 Частка незайнятих людей 16.05 Рівні можливості робочої сили 16.06 Права працівників 16.07 Індекс гендерної нерівності
	Попит та навантаження на туристичну галузь	17.01 Туристичний мультиплікатор 17.02 Середня тривалість перебування одного туриста 17.03 Сезонність в'їзних туристичних потоків 17.04 Рівень зацікавленості культурними пам'ятками 17.05 Рівень зацікавленості природними пам'ятками 17.06 Територіальна розгалуженість туристичних потоків 17.07 Комфортності міст та міських центрів

Субіндекс «Сприятливе середовище» охоплює загальні умови, необхідні для ведення діяльності в країні та включає п'ять складових:

1. Бізнес-середовище. Цей компонент відображає ступінь сприятливого політичного середовища країн для ведення бізнесу. Дослідження виявили тісний зв'язок між рівнем економічного зростання та такими показниками, як дієвість нормативно-правової бази та захищеність права власності. Стабільність політики, зниження рівня корупції також відіграють важливу роль у прийнятті рішень щодо економічного розвитку, підвищенні продуктивності та інвестиційних рішень в цілому.

2. Безпека. Є важливим фактором, що визначає успішність туристичної галузі країни. Цей компонент оцінює ступінь ризику, на який наражаються місцеві жителі, туристи та бізнес перебуваючи в тій чи іншій країні. Країни з високим рівнем злочинності, насильства, там, де проходять військові дії, збройні конфлікти, тероризм – відлякують відвідувачів, що робить країни менш привабливими для туристичної галузі.

3. Здоров'я та гігієна. Цей компонент вимірює рівень охорони здоров'я, доступність медичного забезпечення. Він оцінює доступ до якісної питної води та санітарних умов, які є вкрай важливими для здоров'я місцевих мешканців та мандрівників. Також, пандемія COVID-19 продемонструвала значний вплив інфекційних захворювань на туристичну галузь та показала наскільки важливою є система охорони здоров'я в кожній країні (наявність та доступність до лікарів, лікарняних ліжок та загальних медичних послуг, інше).

4. Людські ресурси та ринок праці. Цей компонент вимірює наявність кваліфікованих працівників, плинність кадрів, ефективність функціонування ринку праці. Критеріями оцінки кваліфікованих людських ресурсів є тривалість навчання, рівень вищої освіти, регулярне підвищення кваліфікації, здатність системи освіти задовольняти економічні потреби та участь приватного сектору в підвищенні кваліфікації людських ресурсів. Щодо ринку праці, то відстежується гнучкість, ефективність та відкритість ринків праці, а також продуктивність праці в готельному, ресторанному та транспортному секторах.

5. Рівень інформаційно-комунікаційних технологій. Цей компонент вимірює розвиток та використання інформаційно-комунікаційної інфраструктури та цифрових послуг. Інтернет-сервіси та онлайн-платформи продовжують залишатися популярними при здійсненні різних бізнес-операцій. Такі технології та платформи масово застосовуються в туристичній галузі, починаючи від розробки маршрутів до бронювання засобів проживання. Інформаційно-комунікаційні технології, крім електропостачання, наявності мобільного та інтернет зв'язку, розширюють доступ до нових ринків збуту, використовуються для дослідження потреб споживачів та ефективно просувають існуючі товари та послуги⁸.

Субіндекс «Політика та сприятливі умови в сфері розвитку туризму» відображає певні політичні та стратегічні аспекти, які впливають на туристичну галузь і включає три складові:

1. Пріоритетні напрямки діяльності в туризмі. Цей компонент вимірює ступінь інвестиційної підтримки в туристичній галузі. Зазвичай уряд визначає пріоритетні напрямки розвитку туризму. Після цього координуються фінансові, трудові та матеріальні ресурси для розвитку найважливіших проектів в туристичній галузі, а також можуть розроблятися національні програми, що направлені на збільшення потоку іноземних туристів в країну. Ці програми потребують суттєвих державних витрат пов'язаних з підвищенням іміджу країни та надання інформації міжнародним компаніям та потенційним споживачам про якісні туристичні послуги, які пропонуються в туристичному секторі певної країни. Крім того, цей показник враховує загальний обсяг капітальних інвестицій, які були направлені на розвиток туристичної галузі та визначення її розміру в порівнянні з іншими секторами економіки.

2. Міжнародна відкритість. Цей компонент визначає, наскільки країна відкрита для іноземних туристів. Розвиток туристичної галузі на міжнародному рівні вимагає певного рівня відкритості та сприяння до подорожування іноземних туристів. Наприклад, процедура оформлення візи обмежує міжнародні подорожі і зменшує бажання туристів відвідувати таку країну. При оцінці міжнародної відкритості країни визначається кількість двосторонніх угод про повітряне сполучення з іншими країнами та кількість чинних міжнародних угод про співпрацю, що вказує на можливість високого рівня туристичного обслуговування. Важливу роль відіграє фінансова відкритість, тобто «прозорість» щодо використання грошових коштів, які надходять від різних джерел фінансування.

3. Цінова конкурентоспроможність. Цей компонент визначає скільки коштів в середньому треба витратити на подорож до певної країни. Чим менші витрати потрібні для подорожі в певній країні, тим більш вона стає привабливою для більшості мандрівників і тим охоче інвестори вкладають свої кошти в таку туристичну галузь. Цінова конкурентоспроможність враховує витрати на різні туристичні збори, вартість авіаквитків та тариф на різні транспортні засоби, вартість проживання в готелях та короткострокова оренда житла, купівельна спроможність населення та ціна на паливо, яка без посередньо впливає на вартість подорожі⁹.

Субіндекс «Інфраструктура» відображає доступність та якість інфраструктури в кожній країні.

1. Інфраструктура повітряного транспорту. Повітряне сполучення значно полегшує можливість туристу відвідати ту чи іншу країну та комфортно переміщатися між різними країнами. Цей компонент оцінює розгалуженість міжнародних та внутрішніх повітряних маршрутів, пропускну спроможність інфраструктури та якість надання послуг. Також визначається наскільки аеропорт країни інтегрований у глобальну авіатранспортну мережу.

2. Інфраструктура наземного транспорту та портів. Цей компонент вимірює наявність потужного та доступного наземного та портового (водного) транспорту до важливих ділових центрів та туристичних атракцій. Пропускна спроможність автомобільних доріг, розгалуженість залізничного сполучення, розгалужена портова інфраструктура, що відповідають безпеці та міжнародним стандартам якості є запорукою доступності і зручності туристичного відпочинку. Цей компонент також враховує зручність та доступність громадського транспорту, таких як метрополітен, таксі, які часто використовуються туристами в містах.

3. Туристична інфраструктура. Цей компонент вимірює наявність та конкурентоспроможність основних туристичних послуг, таких як проживання та оренда автомобіля. Наявність достатньої кількості засобів розміщення, курортних та розважальних закладів є значною перевагою країни в галузі туризму. Рівень туристичної інфраструктури вимірюється через кількість готельних номерів та пропозицій здачі короткострокової оренди житла, а також послугами оренди автомобіля та наявності достатньої кількості банкоматів. Також важливу роль відіграє наявність конкуренції між туристичними компаніями, що покращує якість обслуговування туристів та стабілізує ціни на ринку туристичних послуг¹⁰.

Субіндекс «Чинники туристичного попиту» визначає основні причини, що спонукають людей подорожувати, вони включають три складові:

1. Природні ресурси. Цей компонент вимірює наявний природний потенціал, а також розвиток активного туризму на відкритому повітрі. Природний потенціал визначається наявністю ландшафтів, природних парків та існуючою флорою і фауною. Країни з розвиненим природним потенціалом мають більше можливостей для стимулювання туристів до подорожі. Також до природних ресурсів відносять об'єкти включені до Всесвітньої культурної спадщини Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, культури і науки (ЮНЕСКО), площу природоохоронних територій, таких як національні парки та заповідники.

2. Культурні ресурси. Цей компонент визначає наявність культурних цінностей, таких як археологічні пам'ятки та заклади розваг. Показник відображає, як культурні ресурси охороняються, зберігаються та популяризуються. В вимірювання показника «культурні ресурси» включають кількість культурних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, кількість стадіонів, призначених для проведення масштабних спортивних або розважальних заходів. Також враховується кількість

«Креативних міст» в країні, що є проектом ЮНЕСКО, який запущений з 2004 року для розвитку співробітництва між містами, які визнали творчість основним фактором свого розвитку.

3. Ресурси, що не пов'язані з дозвіллям. Цей компонент визначає ступінь привабливості відвідування країни з діловою, медичною та іншою метою, яка не пов'язана з відпочинком, і доходи від якої складають значну частину в загальних надходженнях туристичної галузі. В цілому враховується кількість транснаціональних корпорацій, кількість закладів вищої освіти та їх рейтинг в системі якості вищої освіти та інших закладів, що не пов'язані з дозвіллям¹¹.

Субіндекс «Сталий розвиток туризму» – відображає існуючі та потенційні проблеми сталого розвитку туризму і включає три складові:

1. Екологічний сталий розвиток – визначає загальну стійкість природного середовища, охорону природних ресурсів, вразливість до кліматичних змін та готовність до них. Заходи, що сприяють підвищенню екологічної стійкості, є важливим аспектом забезпечення майбутньої привабливості країни як туристичної дестинації. Дефіцит водних ресурсів, забруднення морів та атмосферного повітря, зменшення площі лісів, загроза зникнення деяких видів тварин і рослин дають загальне уявлення про стан навколишнього середовища в кожній країні. Охорона навколишнього середовища і національних парків, наявність ратифікованих міжнародних природоохоронних угод свідчать про ступінь збереження урядом та приватним сектором природних активів, які створюють основу для туристичної галузі. Показники, пов'язані з викидами парникових газів, використанням відновлюваних джерел енергії, інвестиціями в екологічну інфраструктуру та вразливістю до погодних явищ відіграють важливу роль в усвідомленні того, наскільки країна готова до глобальних екологічних змін з якими стикається туристична галузь.

2. Соціально-економічна стабільність. Цей компонент відображає соціально-економічний стан та стабільність економіки. Гендерна рівність, рівні можливості робочої сили, захист прав працівників та зменшення кількості незайнятих людей є важливими складовими для формування трудового потенціалу країни. Це особливо важливо для туристичної галузі, оскільки в ній працює більше молоді та жінок в порівнянні з іншими галузями.

3. Попит та навантаження на туристичну галузь. Цей компонент вимірює фактори які можуть вплинути на загрози пов'язані з перенасиченням або нестабільністю попиту на туристичні послуги. Туристичний попит це не стала складова. Некерований розвиток туризму може призвести до того, що дестинації працюватимуть на межі своїх можливостей, що призведе до їх переповненості та знищенні природних та культурних ресурсів, надмірної завантаженості інфраструктури, зростання цін на житло та погіршення якості життя місцевих мешканців. Якщо ці проблеми своєчасно не будуть вирішені, вони можуть призвести до негативної реакції місцевого населення на туризм, зниження задоволеності відпочинку туристів та загальної привабливості дестинації, що в цілому негативно вплине на розвиток туризму. При оцінці показника визначається середня тривалість перебування одного туриста, сезонність туризму, індикатори туристичного розподілу, економічні вигоди від туризму для місцевого населення. Всі ці фактори можуть допомогти врегулювати зазначені проблеми шляхом зменшення навантаження на пропускну спроможність дестинацій, підвищення зацікавленості резидентів, просування більшої кількості варіантів подорожей і ринків, а також збагачення досвіду мандрівників. Всі ці фактори можуть допомогти пом'якшити ці проблеми

шляхом зменшення навантаження на туристичну інфраструктуру дестинації, збільшення різноманітності туристичних маршрутів, тим самим розширюючи досвід мандрівників, залучення зацікавленості місцевих жителів до туристичного обслуговування.

Висновки. Оцінювання рівня конкурентоспроможності туристичної галузі на світовому рівні є вкрай важливою для багатьох країн світу, які прагнуть зробити туризм важливою статтею доходу своєї країни. Адже індекс ТТСІ та новий індекс ТТДІ визначають по рокам не лише місце певної країни в загальній сукупності інших країн за визначеними показниками розвитку туристичної галузі, а й здійснюють дослідження за кожною такою складовою, надаючи загальний «туристичний портрет» кожній країні. Такий рейтинг дозволяє проаналізувати сильні та слабкі сторони розвитку туристичної галузі в окремо взятій країні і за одним із «слабків» індикаторів здійснити аналіз, яким чином іншим країнам вдалося його покращити та отримати високу оцінку по ньому. Враховуючи особливості кожної країни, умови та фактори, які є привабливими для розвитку туристичної галузі, необхідно розробляти подальші стратегії розвитку, з використанням новітніх технологій та збереженням існуючих унікальних туристичних ресурсів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- ¹ UNWTO World Tourism Barometer, 2021, URL: <https://www.e-unwto.org/loi/wtobarometereng?expanded=d2020.v19>
- ² Грабовенська С. П. Конкурентоспроможність територіальних ринків туристичних послуг в Україні: дис. ... кандидата економічних наук: 08.00.03 / Грабовенська Софія Петрівна. Л., 2017. 199 с.; Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг. Київ: Знання, 2008. 661с.; Сущенко О. А. Конкурентоспроможність підприємницької діяльності (туристична галузь). Кременчук: вид-во ПП Щербатих О.В., 2017. 268 с.
- ³ Бабіна Н. І. Аналіз рейтингу конкурентоспроможності країн у галузі міжнародного туризму. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С.33-38; Полковниченко С. О. Оцінка конкурентоспроможності України на Європейському ринку туристичних послуг. *Ефективна економіка*. №12. 2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6789>.
- ⁴ Travel & Tourism Economic Impact, 2021. URL:https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf
- ⁵ Там само.
- ⁶ Travel & Tourism Economic Impact, 2007. URL:http://tourismlibrary.tat.or.th/medias/WEF0004/WEF0004_fulltext.pdf
- ⁷ Travel & Tourism Economic Impact, 2008. URL:https://ub.swasearch.ub.unibas.ch/de/detail/swasearch_9963060750105504
- ⁸ Смирнов І. Г. Визначення рівня конкурентоспроможності країн світу в туризмі: сучасні підходи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки*. 2015. №5-6 (82-83). С.39-40.
- ⁹ Там само. С. 42-43.
- ¹⁰ Стрижак О. О. Розвиток туризму в контексті формування Індустрії 4.0: визначення взаємозв'язку. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. № 19. 2021. С. 66.
- ¹¹ Там само. С. 68.

REFERENCES:

- ¹ UNWTO World Tourism Barometer, 2021, URL: <https://www.e-unwto.org/loi/wtobarometereng?expanded=d2020.v19>
- ² Hrabovenska S. P. Konkurentospromozhnist terytorialnykh rynkiv turystychnykh posluh v Ukraini: dys. ... kandydata ekonomichnykh nauk: 08.00.03 / Hrabovenska Sofiia Petrivna. L., 2017. 199 s.; Malska M. P. Mizhnarodnyi turyzm i sfera posluh. Kyiv: Znannia, 2008. 661s.; Sushchenko O. A. Konkurentospromozhnist pidpriemnytskoi diialnosti (turystychna haluz). Kremenchuk: vyd-vo PP Shcherbatykh O. V., 2017. 268 s.
- ³ Babina N. I. Analiz reitynhu konkurentospromozhnosti krain u haluzi mizhnarodnoho turyzmu. Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. 2015. Vyp. 3. S.33-38; Polkovnychenko S. O. Otsinka konkurentospromozhnosti Ukrainy na Yevropeiskomu rynku turystychnykh posluh. Efektyvna ekonomika. №12. 2018 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6789>.
- ⁴ Travel & Tourism Economic Impact, 2021. URL:https://www3.weforum.org/docs/WEF_Travel_Tourism_Development_2021.pdf
- ⁵ Там само.
- ⁶ Travel & Tourism Economic Impact, 2007. URL:http://tourismlibrary.tat.or.th/medias/WEF0004/WEF0004_fulltext.pdf
- ⁷ Travel & Tourism Economic Impact, 2008. URL:https://ub.swasearch.ub.unibas.ch/de/detail/swasearch_9963060750105504
- ⁸ Smyrnov I. H. Vyznachennia rivnia konkurentospromozhnosti krain svitu v turyzmi: suchasni pidkhody. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. Serii: Ekonomichni nauky. 2015. №5-6 (82-83). S.39-40.
- ⁹ Там само S. 42-43.
- ¹⁰ Stryzhak O. O. Rozvytok turyzmu v konteksti formuvannia Industrii 4.0: vyznachennia vzaiemozviazku. Ekonomichni visnyk NTUU «KPI»: zbirnyk naukovykh prats. № 19. 2021. S. 66.
- ¹¹ Там само S. 68.